

Motion till riksdagen 2019/20:2016

av **Johan Pehrson m.fl. (L)**

Rättsstaten åter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade möjligheter för allmänheten att följa brottsutvecklingen och polisens resultat lokalt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt renodling av polisens arbetsuppgifter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om handräckning vid omhändertagande av berusade personer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flytta uppgifter från polisen till kommuner eller andra myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polistillstånd för danstillställning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polistillstånd för hotell- och pensionatverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens samarbete med kommuner och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens samarbete med civilsamhället och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunernas brottsförebyggande ansvar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera brottsförebyggande frågor i plan- och bygglagen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jourdomstolar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om automatisk kamerabevakning av fordon och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om falska uppgifter i polisförhör och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nämndemän ska finnas i första instans och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reformerade skadeståndsregler och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvisning av personer utan svenskt medborgarskap alltid ska prövas även avseende grova vålds- och sexualbrott samt våld i nära relationer och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om före detta kriminellas möjligheter att komma ut på den ordinarie arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om säkerheten för anställda inom Kriminalvården inklusive frivården och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det öppna samhället kräver en fungerande rättsstat. Trygghet är således en frihetsfråga. Tillvaron krymper för den som inte känner trygghet. Att veta att polisen kommer när det verkligen behövs, att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen.

Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land. Men det gäller inte alla som bor här. Allmänhetens upplevda trygghet i samhället har minskat, något som visas av utvecklingen i den nationella trygghetsundersökningen (NTU), en frågeundersökning som sedan 2006 utförs årligen av Brottsförebyggande rådet. Efter många år av ökande trygghet vände kurvorna åt fel håll år 2016, och andelen otrygga har sedan dess legat kvar på samma högre nivå.

Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper upprättat parallella maktstrukturer. Våldsbrottsligheten är omfattande, och det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. Till detta ska fogas bidragsbrott, skattefusk och smuggling av sprit och tobak. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många ungdomar som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängerna.

Varje dag gör tusentals polisanställda ovärderliga insatser. Men bland poliser finns också en växande frustration över att man inte ges rimliga förutsättningar att sköta sitt jobb. Polistätheten har fallit och polisen uppger att de inte klarar att utreda. Orimligt många utredningar som kräver mer arbetsinsatser blir liggande.

Svensk polis möter samtidigt utmaningar av ett nytt slag. Den organiserade brottsligheten har blivit allt mer sofistikerad, och det finns tecken på att fler personer har kopplingar till organiserade nätverk än vad som hittills antagits. I en aktuell studie från

Institutet för framtidsstudier beräknas över 15 000 personer i Sverige ha kopplingar till olika former av organiserad brottslighet och extremism. En annan utmaning är de nya former av brottslighet på nätet som är svårutredda och snabbt växande.

Det behövs omfattande insatser där polisens arbete hänger ihop med vad som görs i skola, socialtjänst och en integrationspolitik för jobb. Kommunerna måste få ett nationellt uppdrag att faktiskt också vara brottsförebyggande och inte bara trygghetsskapande. Men polisen måste både bli fler och få skarpare verktyg i kampen mot brotten.

Liberalerna har länge arbetat för en kraftig utbyggnad av polisväsendet och det övriga rättsväsendet. Det är nödvändigt för att återupprätta förutsättningarna för rättsstaten att förebygga och ingripa mot brottslighet, på både kort och lång sikt. För att möjliggöra detta behövs också rejält förbättrade arbetsvillkor som därmed gör polisyrket attraktivare för de allra bästa krafterna. Detta handlar bland annat om väsentligt förbättrade löner. Lönefrågan är central för att hävda polisyrkets attraktionskraft – det behövs ett fortsatt löneyft för svensk polis. Därtill behövs också åtgärder för förbättrade karriärvägar, stärkt fokus på den yttre och den utredande verksamheten och minskad internbyråkrati.

Genom januariavtalet har Liberalerna kommit överens med Socialdemokraterna, Centerpartiet och Miljöpartiet om en kraftig förstärkning av polisväsendet. Fram till utgången av 2024 ska antalet polisanställda öka med 10 000. Liberalernas bestämda uppfattning är att detta ska ske med bibehållna proportioner mellan poliser och civilanställda, dvs. huvuddelen av personalökningen ska åstadkommas i form av fler poliser i tjänst. För Liberalerna är det också centralt att ökningen får genomslag i hela Sverige – både på landsbygden och i storstädernas utsatta miljöer.

Januariavtalet föreskriver också att attraktiviteten i polisyrket ska förstärkas genom bättre villkor. Av respekt för detta avtal lägger vi inte i denna motion några formella yrkanden vad gäller utbyggnaden av polisväsendet och bättre villkor för poliser, men detta är frågor som Liberalerna fortsätter att bevaka inom samarbetets ram.

Inför budgetpropositionen för 2020 har Liberalerna varit pådrivande för att den kraftiga utbyggnaden av polisväsendet ska följas upp med motsvarande resursförstärkningar inom rättsväsendets övriga myndigheter: åklagarväsende, domstolar, kriminalvård och övriga rättsvårdande myndigheter. Detta har också blivit verklighet och ingår som en del i den färdiga budgeten. Liberalerna utesluter inte ytterligare förstärkningar under mandatperioden.

I denna motion presenterar vi Liberalernas övergripande rättspolitik. Därtill läggs särskilda motioner om arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, grov organiserad brottslighet, unga lagöverträdare, våld i nära relationer och sexualbrott samt terroristbrott och våldsbejakande extremism.

En synligare polis med bättre förutsättningar i arbetet

Ett viktigt mål med polisorganisationsreformen var att skapa en synligare polis som arbetar närmare medborgarna. Utfallet hittills har inte infriat förväntningarna. Antalet poliser i yttre tjänst fortsatte att minska och det tog lång tid innan befattningarna som kommunpoliser och områdespoliser var i princip färdigbemannade. Detta ledde till att polisens förmåga att arbeta med lokala problem tillsammans med lokalsamhället inte stärktes, utan snarare minskade. Det är ytterst angeläget att nu fortsätta arbetet för att polisens synlighet i lokalsamhället verkligen ökar.

Fler uppgifter behöver överföras från polisen till andra myndigheter: tillståndshandling, passhandling, transporttjänster åt andra myndigheter med mera. Det finns också uppgifter som helt enkelt kan avvecklas.

Arbetet med att få ut fler synliga poliser i yttre tjänst kräver poliser som är besjälade av att arbeta ute bland medborgarna. Inom svensk polis finns många sådana skickliga, engagerade poliser. Tyvärr möter dessa medarbetare alltför ofta en internkultur där det ses som mer prestigefyllt att arbeta i inre tjänst. Arbetsgivaren har också varit alltför dålig på att ge de poliser som gör en viktig insats i yttre tjänst, och som vill stanna kvar där. Därför är det en viktig arbetsgivarfråga att synliggöra och ge erkännande åt det viktiga arbetet i yttre tjänst.

Utbildade poliser ska ägna arbetstiden åt det som kräver polisiär kompetens: att förebygga, utreda och ingripa mot brott. Därför behövs mer civilanställd personal som gör att den polisutbildade personalen kan avlastas andra arbetsuppgifter, till exempel skrivtjänster, vakthållning i arrest eller receptionsbemanning. Likaså behövs fler civila specialistutredare, till exempel inom miljö-, eko- och it-brott.

En utbyggnad av poliskårens storlek behöver gå hand i hand med en förstärkning av den civila personalen. De civilanställda i polisen kan vara utredare med specialistkunskaper om brottstyper eller viss teknik, men det kan också handla om administrativ personal som stöder polisen i deras löpande arbete.

Få saker kan vara så integritetskränkande för den enskilde som att utsättas för ett brott. Inbrott i bostäder, förråd och fordon, skadegörelse på personlig egendom och stöld är exempel på så kallade vardagsbrott som bidrar till otrygghet och påverkar människors liv även när det materiella värdet är lågt på det som gått förlorat. Nationellt forensiskt centrum och Rättsmedicinalverket är avgörande för polisens utredningsarbete. I budgetpropositionen för 2020 har Liberalerna drivit på för ökade anslag till Rättsmedicinalverket, och vi avser att noggrant följa utvecklingen. Polisen ska alltid göra utredningsinsatser för att om möjligt säkra teknisk bevisning eller annan information som kan knyta en gärningsman till brottet, även sedan lång tid har gått.

En tillgängligare polis i vardagen

Polisen behöver bli mer tillgänglig för allmänheten. Det kan inte finnas en polisstation överallt, men däremot ska väntetiderna för den som kontakter polisen kortas. Brott och iakttagelser ska enklare kunna rapporteras via sms, mms och sociala medier. Polisen ska kunna garantera en viss uttryckningstid vid allvarliga brott.

Polisen ska finnas och markera närvaro där brotten begås, på de tider brotten begås. Mobila poliskontor gör att polisen lättare kan arbeta flexibelt. Till exempel kan de fylla en viktig funktion på platser i städer där många brott begås kvällstid, eller för att höja närvaron på turistorter under säsong.

Polis med insyn och ansvarsutkrävande

För att stärka allmänhetens insyn och förtroende är det avgörande att medborgarna ges förutsättningar att följa polisens resultat där de bor. Detta är en av de faktorer som ligger bakom New York-polisens framgångar.

Vi vill ge allmänheten större möjlighet att följa polisens arbete på den plats de bor. Detta förbättrar insynen och motverkar samtidigt vrångbilder och ogrundad ryktes-

spridning. Polisen har redan i dag väl utvecklade system för registrering och statistikföring av brott. Genom ökad användning av öppna data ska statistik över brottsutvecklingen i stort enkelt kunna presenteras.

Förslagsvis ska det på polisens webbplats finnas en sida per kommun (eller stadsdel i storstäderna) där aktuella data över brottsutvecklingen hämtas och presenteras. På samma sätt ska polisens och kommunernas så kallade medborgarlöften i det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet publiceras. Det bör därför utredas på vilket sätt som polisens statistikföring kan utvecklas på ett sätt som underlättar för allmänheten att följa brottsutvecklingen och polisens resultat lokalt.

Fler kommunala ordningsvakter

Polisens synlighet och närvaro i lokalsamhället måste förbättras i hela landet. Det tar dock tid att utbilda fler poliser och få totalt 10 000 fler polisanställda i tjänst. De kommunalt anställda ordningsvakterna – trygghetsvakterna – utgör därför ett värdefullt komplement till polisens verksamhet. I exempelvis liberalt styrda Landskrona har kommunala trygghetsvakter haft god effekt och bidragit till ökad trygghet. Kommunala trygghetsvakter samverkar med polisen och bidrar till trygghet på gator och torg. Liberalerna vill se en väsentligt utökad roll för de kommunala trygghetsvakterna och anser därför att erfarenheterna från deras verksamhet i dag ska spridas.

Liberalerna har en längre tid arbetat för att det offentliga i högre utsträckning ska använda sig av ordningsvakter som sekundär förstärkning av de trygghetsskapande insatserna, vid sidan av polisen som behåller det primära ansvaret. Vi välkomnar därför att ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019 är att det nu förefaller råda bred enighet om att ordningsvakter ska avlasta polisen i högre grad, exempelvis vad gäller transporter, och att regelverket för ordningsvakter behöver ses över.

Renodla arbetsuppgifterna ...

Arbetsförhållandena för poliserna måste prioriteras. Det är inte rimligt med dagens situation där polisen hela tiden påförs nya uppdrag utan tillräckliga resurser och utan att andra uppdrag upphör. Polisen måste ges förutsättningar att använda sin arbetstid så effektivt som möjligt. I dag binds tusentals polisarbetstimmar av uppgifter som borde ha utförts av andra eller som alls inte borde ha legat hos polisen.

Men mycket mer måste göras. Det är inte rimligt att utbildade poliser ska ansvara för arbetsuppgifter i arrester m.m. där inte polisiär kompetens krävs. Den kraftfulla utbyggnad av polisväsendet som nu pågår kan frigöra värdefull polisarbetstid genom att fler civilanställda anställs.

Vissa uppgifter kring handräckning har redan flyttats från polisen till andra myndigheter, vilket är positivt. Men mer behöver göras. En mycket arbetskrävande uppgift som fortfarande ligger hos polisen är att bistå med handräckning av personer som blir föremål för ingripande enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

Polis eller ordningsvakt kan fatta beslut om att omhänderta en person som är så berusad eller påverkad att han eller hon inte kan ta hand om sig själv. Lagstiftarens avsikt har ursprungligen varit att dessa personer normalt ska föras till vårdinstans för tillnyktring, men i praktiken förs de flesta till polisens arrestlokaler där det långt ifrån alltid finns speciella tillnyktringsrum.

Arbetet med att skjutsa personer som omhändertagits enligt LOB till sjukhus eller arrest slukar i dag tusentals polisarbetstimmar varje dygn. Om en berusad eller påverkad person är våldsam kan det naturligtvis vara nödvändigt för polis att gripa in, men i många fall är personen samarbetsvillig eller så påverkad att polisens enda uppgift blir att föra in personen i ett fordon och skjutsa honom eller henne till den avsedda adressen. Det kan andra göra.

Vi vill därför göra en översyn av lagstiftningen för att se om ansvaret att transportera personer som omhändertagits enligt LOB i högre utsträckning kan göras av andra, till exempel sjukvården eller Kriminalvårdens transporttjänst. Detta ska i så fall gälla de fall en person inte bedöms våldsam eller på annat sätt farlig för sig själv eller andra.

Riksdagen har redan hösten 2017 gjort ett tillkännagivande om att den tidigare nedlagda utredningen om renodling av polisens arbetsuppgifter borde återupptas senast den 1 mars 2018. Någon sådan utredning har dock inte tillsatts. Liberalerna anser att den regeringen behöver vidta nödvändiga åtgärder för att fortsätta renodlingen av polisens arbetsuppgifter.

... och låt andra göra mer

Redan i dag förordnar polisen i vissa fall ordningsvakter för att vara polisens förlängda arm och bidra till ordning och trygghet. För att öka tryggheten på utsatta platser, till exempel hotade byggnader eller orosfyllda platser, vill vi att fler ordningsvakter kan bistå under ledning av utbildade poliser. De ordningsvakter som hyrs in av polisen ska tjäna som en komplettering till polisens egna resurser samt de ordningsvakter som anlitas av kommuner eller privata aktörer. Ordningsvakterna kan delta i polisens utsättningar och få del av polisens aktuella information och planerade insatser. Fler ordningsvakter som hyrs in direkt av polisen kan till exempel öka tryggheten vid byggnader som är utsatta för hot (t.ex. flyktingboenden, synagogor eller moskéer) eller bidra till ordningen vid demonstrationer, derbyn och andra tillfällen när det finns risk för ordningsstörningar.

Liberalerna vill också flytta vissa tillståndsärenden till kommuner eller avskaffa dem helt. Till exempel är det polisen som i dag ansvarar för tillståndsgivning för försäljning på offentlig plats eller för att sätta upp plakat eller ställa upp byggnadsställningar, byggsäckar, containrar eller liknande på offentlig plats. Detta är typiskt sett uppgifter som kommunerna bättre borde kunna hantera.

Kravet på polistillstånd för danstillställning bör slopas, vilket riksdagen också har tillkännagivit. På samma sätt finns det ingen anledning att kräva polistillstånd av den som vill driva hotell och pensionat. Sådana regler bör helt enkelt slopas.

Beredskapspolisen en del av framtidens polis

Beredskapspolisen lades ned 2012. Den var ursprungligen en del av civilförsvaret, men flyttades 1986 till en särskild organisation. Efter det kalla krigets slut bantades beredskapspolisen till 1 500 personer, som genomgick en kortare grundutbildning och därefter repetitionsutbildning vartannat år.

Beredskapspolisen kunde hjälpa till med bevakningsuppgifter, transporter, räddningstjänst, tillträdesskydd och bistånd med att upprätthålla ordning vid olyckor, översvämningar, störningar i infrastruktursystemet med mera. Däremot fick beredskapspolisen efter 2009 inte delta i polisverksamhet där det fanns en påtaglig risk att de kunde komma att

använda våld mot enskilda. Även om beredskapspolisen sällan kom till användning bedömdes organisationen fungera mycket väl.

År 2012 avvecklades beredskapspolisen. Motiveringen var att den inte längre behövdes eftersom antalet poliser ökat till över 20 000 och totalförsvarsplikten i fredstid förändrats. Regeringen utslöt dock inte att det skulle kunna bli aktuellt att återinföra organisationen.

Sedan dess har omvärldsläget och polisens förutsättningar förändrats i grunden. Enbart det senaste årets händelser visar att polisen i vissa mycket ansträngda lägen, där hela samhällsorganisationen sätts på prov, måste kunna kalla in förstärkningar. Därför behövs en ny och modern beredskapspolis. Även försvarsberedningen har pekat på behovet av att återskapa en polisreserv att använda vid samhällskriser.

Att den gamla beredskapspolisen så sällan kom till användning berodde i hög grad på att kriterierna för när den kunde kallas in var så snävt satta. Vid händelser som utgör svåra samhällsbelastningar (t.ex. skogsbranden i Västmanland 2014 eller flyktingkrisen 2015) hade beredskapspolisen kunnat bidra, men vi vill också att beredskapspolisen fungerar som en flexibel förstärkning även i vardagen. Det kan exempelvis handla om att beredskapspoliser ska kunna hjälpa till att patrullera i bostadsområden eller områden på landsbygd som drabbats av stöld- och inbrottsturnéer.

Liberalerna vill skapa en modern beredskapspolis, som ska kunna kallas in i fler situationer än förut. Tjänstgöringen ska bygga på frivillighet och tidsbegränsade kontrakt för personer som har detta som ett åtagande vid sidan av sitt ordinarie arbete. Beredskapspolis ska stå under befäl av polis.

Gör polisutbildningen mer attraktiv

Polisyirket har en av de mest komplexa yrkesroller som finns. Det handlar om teoretiska kunskaper i juridik, psykologi eller sociologi. Men det handlar också om polisyrkets praktiska sidor: stresstålighet, fysisk och psykisk kondition, initiativförmåga, intresse för människor, inlevelseförmåga och värme.

I takt med att samhället förändras har också polisrollen blivit annorlunda jämfört med förr, och det är självklart att polisutbildningen behöver förändras i takt med detta. Men samtidigt får polisyrkets unika kombination av akademisk teori och praktiskt vardagskunnande inte gå förlorad.

Därför är Liberalerna kritiska till Polisutbildningsutredningens förslag till ny polisutbildning (SOU 2016:39). Den föreslagna utbildningen har en ensidig slagsida på polisyrkets teoretiska aspekter. Detta riskerar att driva på en utveckling där alltför många poliser hamnar bakom skrivbord i stället för att synas ute i människors vardag.

I dag är polisutbildningen två och ett halvt år, varav två år är studier och ett halvt år är verksamhetsförlagd praktik. Utredningens förslag innebär dels att hela utbildningen görs till högskoleutbildning, dels att tiden förlängs till tre år. Så gott som hela förlängningen används till att förstärka de teoretiska inslagen.

Resultatet blir en polisutbildning som nästan helt och hållet är inriktad på teori. Men så ser inte polisens vardag ut. I den komplexa yrkesroll som är polisens behövs både teori och ett väl utvecklat praktiskt kunnande.

Bättre utbildning i praktiska färdigheter är något som efterfrågas av många poliser. Men den nya utbildning som föreslogs av utredningen skulle till nästan 80 procent bestå av teori. Det skulle driva på en utveckling där poliserna försvinner in bland skrivborden och alltför få poliser syns ute på gatorna.

Liberalerna anser att både det inre och det yttre polisarbetet behöver värdesättas. Båda är absolut nödvändiga för att polisen ska kunna fullgöra sin vitala samhällsuppgift: att förebygga och ingripa mot brott och bidra till medborgarnas trygghet.

Vi delar uppfattningen att dagens polisutbildning om två och ett halvt år kan vara alltför kort för att klara dagens krav. Vi hade gärna sett att utredningen hade prövat en modell med två olika utbildningsgrenar, en mer teoretiskt inriktad och en som lägger större tyngdpunkt på det praktiska polisiära arbetet.

Vi säger även nej till förslag om att slopa begåvnings tester. Sänkta antagningskrav höjer inte yrkets status, tvärtom. Kvaliteten måste höjas, och de praktiska momenten måste förstärkas.

Sveriges poliser förtjänar i stället en polisutbildning som har god akademisk anknytning men även ger större möjligheter än i dag att träna sig för det praktiska arbetet. Då ges nya poliser bättre förutsättningar att förbereda sig för en vardag som är både teori och praktik.

Det behövs också en bättre övergång från utbildningsperioden till yrket som polis, till exempel genom tidigare besked om tjänstgöringsort. Det behövs åtgärder som kan underlätta för polisaspiranter att placeras nära familj och bekanta om det går. Även frågan om lokal/regional rekrytering måste underlättas för att inte tappa kompetens på mindre orter.

Polisutbildningarna är en högskoleanknuten uppdragsverksamhet. Det behövs en löpande extern tillsyn och utvärdering av polisutbildningarnas kvalitet, vid sidan av de uppföljningar som Polismyndigheten gör i rollen som beställare.

Poliser behöver också bättre förutsättningar att utbilda sig och växa i sin yrkesroll. Då kommer fler att vilja stanna i yrket. Det behövs goda arbetsvillkor med god utbildning för att möta dagens och morgondagens kriminalitet.

I en Novusundersökning genomförd för Polisförbundets räkning svarade 55 procent av de tillfrågade poliserna att de inte fått någon vidareutbildning alls det senaste året. 92 procent vill utvecklas i sin yrkesroll. 61 procent säger att arbetsgivaren inte tar tillvara deras kompetens på bästa sätt. Liberalerna anser att poliser ska ges bättre möjligheter till kompetensutveckling och kvalificerad vidareutbildning.

Det brottsförebyggande arbetet

Det brottsförebyggande arbetet behöver långsiktighet och förankring i den lokala miljön där arbetet bedrivs. Därför har kommunerna och andra lokala aktörer en nyckelroll i det brottsförebyggande arbetet.

Polisens samarbete med andra aktörer på lokalplanet behöver utvecklas, och både polis och kommuner behöver öka sitt samarbete med civilsamhället. Brottsförebyggande arbete och stöd till brottsoffer är områden där frivilligkrafter gör ovärderliga insatser. Alla kommuner ska ha samarbete med en lokal brottsofferjour, vare sig den finns inom kommunen eller i närområdet. Polisen ska bygga upp mer samarbete med volontärkrafter, både föreningar och enskilda. Kommunen ska samarbeta med föreningslivet, församlingar och samfälligheter i det brottsförebyggande arbetet, oavsett om detta sker inom ramen för ett lokalt brottsförebyggande råd eller på annat sätt.

Förtydliga kommunernas brottsförebyggande ansvar

Lagen behöver förtydligas så att kommunerna får en uttalad uppgift att arbeta brottsförebyggande inom sina ansvarsområden. I dag finns det bestämmelser i socialtjänstlagen som belyser ansvaret för stöd till brottsoffer, och kommunen har också ett särskilt ansvar för unga. Däremot finns det skilda uppfattningar inom kommunsektorn om hur långt kommunernas ansvar sträcker sig för de brottsförebyggande insatserna i stort.

För att skapa och upprätthålla tryggheten lokalt måste det finnas en samverkan där både kommun och polis deltar. Polismyndighetens arbete med lokala samverkansavtal och medborgarlöften m.m. bör kompletteras med att kommunernas roll i det brottsförebyggande arbetet får en tydligare reglering i lag. Liberalerna föreslår därför att kommunernas ansvar att bidra i det brottsförebyggande arbetet, inom ramen för sina ansvarsområden, förtydligas i lagen.

Öppen stadsmiljö är trygg stadsmiljö

Vi vill ge trygghetsfrågorna en starkare ställning i stadsplaneringen. Därför behöver plan- och bygglagen ändras så att det uttryckligen framgår att den fysiska planeringen ska ha ett brottsförebyggande perspektiv. Det konkreta genomförandet beror givetvis på de lokala förhållandena och avgörs i kommunernas eget planarbete.

I städer och större samhällen bör blandade bebyggelsemiljöer eftersträvas med fler butiker i bottenvåningar av hus eller i närheten till bostadsbebyggelse. Kvällsstängda butikscentrum eller andra folktomma miljöer ska undvikas. God belysning, röjning av buskage och genomtänkt förläggning av gångvägar är andra åtgärder som förebygger brott och ökar tryggheten.

Trygga handelsplatser

Trygghetsfrågorna i lokalsamhället handlar inte bara om trygghet på gator och torg eller i kollektivtrafik. Det handlar också om att ge bättre förutsättningar till trygga miljöer i affärer och andra småföretag.

Brott och ordningsstörningar i affärer är ett stort problem för många butiksinnehavare, samtidigt som denna typ av brottslighet är lågt prioriterad hos polisen. Att gå på gång upptäcka samma butikstjuv utan att kunna hindra personen från att komma tillbaka till butiken måste upplevas som mycket frustrerande.

Vi vill därför att åklagare ska ha möjlighet att fatta beslut om att förbjuda en person att gå in i en viss affär. Det beslutet ska tas om det finns risk för att personen kommer att begå fortsatta brott mot butiksinnehavaren. Förbudet ska gälla under en begränsad tid och ska kunna överklagas till domstol.

Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande om detta våren 2019 (bet. 2018/19:JuU11). Vi väljer därför i år att inte formellt lägga ett yrkande, men vi förväntar oss att ett lagförslag i en nära framtid läggs på riksdagens bord.

Övriga rättspolitiska reformer

Inför jourdomstolar

Mer måste göras för att korta tiden från brott till lagföring, särskilt för brott där ungdomar är inblandade. Sedan 2018 pågår ett försöksprojekt i norra Stockholm rörande snabbare lagföring för vissa brott. Detta kommer att utvidgas till hela Stockholmsområdet från januari 2020 och därefter till andra orter i Sverige från januari 2021. Detta är positivt, men ytterligare åtgärder behövs. Liberalerna vill därför att jourdomstolar införs, med särskild inriktning på att avgöra ärenden som berör ungdomar och där förundersökningen snabbt kunnat slutföras. Även tillgreppsbrott, vapenbrott och enklare narkotikabrott kan bli aktuella.

Även om domstolarna ska prioritera ungdomsärenden kan det i dag ofta dröja månader från brottsutredning till dom. För ungdomar i åldern 18–20 år dröjer det i genomsnitt drygt två månader, men i en fjärdedel av fallen dröjer det tre månader eller längre. Också när det gäller vuxnas brottslighet är väntetiderna ett problem. I vissa fall är bevisläget mycket gott, till exempel genom att en person grips på bar gärning, men personen släpps ändå fri i väntan på en rättegång som kan dröja ett halvår eller längre.

Journaldomstolarna ska arbeta på kvällar och helger. Journaldomstolar ska ta hand om brottmål där utredningen snabbt kan fullföljas och åtal snabbt kan väckas. Samma krav på rättsprocessen ska gälla som vid andra domstolar, vad gäller t.ex. bevisprövning samt rätt till advokat och målsägandebiträde.

Automatisk kamerabevakning av fordon

Liberalerna har varit pådrivande för den modernisering av reglerna för kamerabevakning som nu har införts. Vi anser att Polisen, utöver de förändringar som redan gjorts, också behöver få ökade möjligheter att använda sig av automatisk kamerabevakning för att identifiera fordon i gränsnära områden. Detta är ett viktigt instrument för att motverka stöldlikor och andra former av gränsöverskridande organiserad brottslighet. Vi välkomnar att det, som ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019, tycks finnas brett stöd för detta.

Tydligare regler mot falska uppgifter i polisförhör

En dom i Högsta domstolen visar att det inte nödvändigtvis är att betrakta som brottet skyddande av brottsling att ge falskt alibi åt en person, om lögnen inte hjälper den misstänkte att undgå lagföring. Det är djupt otillfredsställande om lögnen i polisförhör inte motverkas effektivt. Lagen behöver ses över i denna del. Vi välkomnar att det, som ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019, tycks finnas brett stöd för detta.

Kronvittnen

Vi vill utreda ett system med kronvittnen, dvs. att en person får strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp.

Sedan den 1 april 2015 gäller att en brottskyldig ska kunna få kortare straff om han eller hon bidrar till utredningen av det egna brottet. Det gäller bara om personen lämnar information som är betydelsefull för brottsutredningen. En lagstiftning om kronvittnen innebär att samma strafflindring ges till den som lämnar uppgifter om andras brott.

Vi är medvetna om att ett system med kronvittnen har både för- och nackdelar. Ett argument emot är att den som blir kronvittne kan ”köpa sig fri” från en del av sitt eget straff genom att bidra till att andra personer kan lagföras. Detta kan kritiserar utifrån principen att lika brott ska bestraffas lika. Det bör dock vägas in att det alltså redan i dag är möjligt att få strafflindring för den som medverkar i utredningen av det egna brottet.

Rättsväsendet står inför mycket stora utmaningar när det gäller att utreda och lagföra den grova brottsligheten, särskilt inom organiserad brottslighet. Om kronvittnen kan ge information som blir avgörande för att klara upp ett grovt brott – till exempel avslöja platsen där ett mordvapen har dumpats – skulle det kunna göra att fler grovt kriminella kan dömas. Kronvittnen förekommer bl.a. i Storbritannien och USA och det bör utredas om Sverige ska införa samma system.

Vi välkomnar att ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019 är att det nu förefaller råda bred enighet om att utreda kronvittnen. Vi väljer därför i år att inte formellt lägga ett yrkande, men vi förväntar oss att ett lagförslag i en nära framtid läggs på riksdagens bord.

Stärk vittnesskyddet och utred anonyma vittnen

Varje människa har rätt att känna sig trygg i sin egen vardag, och varje människa ska också kunna känna sig säker på att rättsstaten gör allt i sin makt för att klara upp brottet om det grova våldet slår till. Om brottsbekämpningen inte fungerar är det inte bara ett svek mot brottsoffret. Det undergräver dessutom tilliten i hela samhället.

Antalet mord och dråp (inklusive försök) med skjutvapen inblandade har ökat mycket kraftigt. En stor del av detta dödliga våld har koppling till organiserad brottslighet.

Samtidigt skräms vittnen till tystnad. Både gängmedlemmar och vanliga medborgare tiger inför polisen, därför att de inser att de löper stor fara för sin egen säkerhet om de vittnar i en rättegång. Följden blir att den organiserade brottsligheten får ökat spelrum och att striderna mellan rivaliserande grupper kan fortsätta ännu ett varv. Denna dödliga spiral måste brytas.

Liberalerna vill göra en bred översyn av skyddet för vittnen. Skyddet för vittnen behöver förbättras tydligt och vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut, och även omsättas på europeisk nivå med tanke på att den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i annat land.

Vidare vill vi utreda om personer i undantagsfall ska få vittna med anonymitetskydd. Även om personskyddet för vittnen har förbättrats är det ett hot mot rättstryggheten och rättssäkerheten att människor inte vågar vittna.

I dag är det inte tillåtet med anonyma vittnen i svensk rätt. Dock innehåller inte Europakonventionen något absolut förbud mot anonyma vittnen, och därför har Europadomstolen i några avgöranden godtagit anonyma vittnen. Det har då varit fråga om fall där det har funnits ett konstaterat behov av skydd för vittnet och där dessutom försvaret har getts tillfälle att ställa frågor till vittnet. I vissa länder – bland annat Norge, Danmark och Nederländerna – har det därför införts lagstiftning som tillåter anonyma vittnen under vissa villkor.

Om anonyma vittnen införs ska det vara när det finns en uppenbar fara för vittnets liv eller frihet. Anonymiteten ska gälla gentemot den misstänkte. Däremot ska alltså inte vittnet vara anonymt för domstolen.

Våra nordiska grannländer är lika välfungerande rättsstater som Sverige, och där har man hittat modeller för anonyma vittnesmål som fungerar och lever upp till Europakonventionens krav. Sverige bör lära av deras erfarenheter.

Med bifall till motionsyrkanden från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande om stärkt vittnesskydd och anonyma vittnen våren 2019 (bet. 2018/19:JuU12). Vi välkomnar att ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019 är att det nu förefaller råda bred enighet om att utreda.

Vidare behöver straffskalan för övergrepp i rättssak höjas kraftigt. Att hota vittnen eller målsägande är ett angrepp inte bara på de enskilda människorna utan också mot rättsstaten. Straffskalan måste vara därefter. Vi välkomnar att det, som ett resultat av de rättspolitiska samtalen hösten 2019, tycks finnas brett stöd för detta.

Nämndemän

Det svenska systemet med lekmannadomare – nämndemän – spelar en viktig roll i domstolsväsendet. Systemet bör dock reformeras och nämndemännens villkor förbättras.

Däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk. Naturligtvis ska även partipolitiskt aktiva kunna tjänstgöra som nämndemän, men uppdraget har inte med partipolitik att göra. För att tydliggöra rågången mellan politik och rättsväsende vill vi göra en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet.

Vi vill också tydliggöra nämndemännens funktion genom att de ska finnas i första instans, det vill säga tingsrätt och förvaltningsdomstol. Däremot bör målen i högre instans avgöras av lagfarna domare. Den kostnadsbesparing som det innebär att successivt avveckla nämndemännen i hovrätt och kammarrätt ska användas till att förbättra den ekonomiska ersättningen till nämndemän i första instans.

Skadeståndsregler

Reglerna om skadestånd ska ändras för att korta väntetiderna för brottsoffren. Brottsoffer ska snabbare få ut det skadestånd som utdömts i domstol, till exempel genom bättre juridiskt stöd för att driva in beloppet eller genom att staten utbetalar beloppet och sedan kräver det av den dömde. En översyn av reglerna bör därför göras för att lägga grunden för en framtida reform av reglerna.

Skärp reglerna om utvisning vid brott

Personer utan svenskt medborgarskap som begår allvarliga brott kan i vissa fall dömas till utvisning efter avtjänat straff. Liberalerna anser att reglerna för utvisning på grund av brott ska skärpas.

Genom januariavtalet har Liberalerna nått en uppgörelse med Centerpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet om att reglerna för utvisning av icke-svenska medborgare som döms för hedersrelaterade brott och hatbrott ska skärpas och att frågan om utvisning alltid ska prövas vid sådana brott. Vi välkomnar detta. Liberalerna vill därutöver att frågan om utvisning alltid ska prövas också avseende vissa andra typer av brott. Också grova vålds- och sexualbrott samt våld i nära relationer är exempel på brottslighet som signalerar en form av hot både mot offret och mot andra människor i samma situation, vilket gör att utvisning oftare bör vara aktuellt.

Vår ståndpunkt är vidare att domstolen alltid ska pröva frågan om utvisning om straffvärdet är minst sex månaders fängelse, till skillnad från dagens praxis som ligger på minst ett års fängelse. Det innebär att utvisning alltid övervägs för den som döms för till exempel grovt olaga tvång och grovt olaga hot.

Kriminalvården

Nästan alla som döms till fängelse blir villkorligt frigivna efter två tredjedelar av strafftiden. Det är inte rimligt att den som döms till sex års fängelse ska kunna räkna med att bara sitta fyra år. Vi vill behålla den villkorliga frigivningen som en möjlighet för den som skött sig bra, men den ska inte som i dag vara näst intill en rättighet. Regeln om näst intill automatisk frigivning efter två tredjedelar ska därför avskaffas.

Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande om skärpta regler för villkorlig frigivning våren 2019 (bet. 2018/19:JuU25). Vi väljer därför i år att inte formellt lägga ett yrkande, men vi förväntar oss att ett lagförslag i en nära framtid läggs på riksdagens bord.

Kriminalvårdens roll är dubbel. Dels ska den dömda avtjäna sitt straff, dels ska den som begått brott ges möjligheter och hjälp att komma tillbaka till en vanlig tillvaro utan kriminalitet. En väl fungerande kriminalvård stärker människors möjlighet att utveckla sina egna resurser och skapa ett laglydigt liv. Att få människor att bryta med en kriminell livsstil är därför en av de viktigaste brottsförebyggande uppgifterna.

Kriminalvården ska ges bättre förutsättningar att hjälpa den dömda att bryta med en kriminell livsstil. Det behövs mer resurser till behandlingsprogram för att hantera aggressionsmönster eller bryta med missbruk och bättre möjligheter att lära sig ett yrke eller läsa in grundskole- eller gymnasiekompetens i fängelset.

Den som inte bor i Sverige ska i första hand avtjäna sitt straff i hemlandet, även om brottet begåtts här. För att personen lättare ska kunna anpassas till ett liv utan kriminalitet är det bättre att fängelsetiden tillbringas där han eller hon bor. Sverige ska därför öka samarbetet med andra länder för att få fler utländska medborgare att avtjäna straffet i sitt hemland. Ett sådant samarbete bygger på att vi vet att fången kommer att få en human behandling.

Inför frigivningen behövs nära kontakter mellan Kriminalvården och socialtjänsten, till exempel för att säkerställa att den frigivna om möjligt har någon bostad till och ge honom eller henne råd om försörjning och ekonomi. Skuldsanering kan bli aktuellt i vissa fall. Stödorganisationer där före detta kriminella hjälper andra att bryta med kriminalitet fyller en mycket viktig funktion.

Med bifall till motionsyrkanden från Liberalerna gjorde riksdagen två tillkännagivanden om dessa frågor våren 2019 (bet. 2018/19:JuU13). Vi väljer därför i år att inte formellt upprepa våra yrkanden, men vi förväntar oss att ett lagförslag i en nära framtid läggs på riksdagens bord. Den betydande förstärkningen av Kriminalvårdens resurser som ingår i budgetpropositionen för 2020 ger också utrymme för detta.

Frivården har en central roll i att minska brottsligheten och öka tryggheten. Den har en något undanskymd roll inom kriminalvården. I debatten om Kriminalvården finns det ett kraftigt fokus på de slutna anstalterna, men frivården hanterar dubbelt så många klienter med mindre personal. Det finns anledning att se över säkerheten för medarbetarna inom kriminalvården. Det är rimligt att klienterna inom även frivården alltid underkastas en inpasseringskontroll.

Personer som är dömda för brott har ofta mycket svårt att hitta en vanlig försörjning. Det finns ofrånkomligen en stark misstro mot att anställa någon som kanske har flera fängelsedomar i livsbagaget. Vi vill undersöka fler sätt att hitta vägar tillbaka till jobb för personer som brutit med kriminalitet. En möjlighet är att ge bättre möjligheter till tidsbegränsade anställningar så att före detta kriminella får normala yrkeserfarenheter och meriter att hänvisa till. Detta gör det också lättare för dem att fortsätta ut på den ordinarie arbetsmarknaden.

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Tina Acketoft (L)

Gulan Avcı (L)

Juno Blom (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)

Fredrik Malm (L)

Mats Persson (L)

Barbro Westerholm (L)

Lina Nordquist (L)

Maria Arnholm (L)

Jan Björklund (L)

Bengt Eliasson (L)

Helena Gellerman (L)

Robert Hannah (L)

Christer Nylander (L)

Arman Teimouri (L)

Allan Widman (L)